

☞ Miten kirjoittaa esperanton erikoiset kirjaimet? (osa 1)

aŭtoro Juha Metsäkallas · publikigita 2018-06-18

Usein esitettyjen kysymysten kärjessä erilaisilla esperantofoorumeilla on kysymys, miten kirjoittaa esperanton erikoiset kirjaimet, siis ne hatulliset ĉ, ĝ, ĥ, ĵ, ŝ ja ŭ. Aloitan tässä artikkelisarjan, joka toivottavasti selventää, mistä on kysymys ja kuinka "ongelma" on ratkaistavissa.

Tämän artikkelin teksti asennusohjeineen on ladattavissa [Dropboxistani](#).

☞☞ Taustaa

Zamenhoffin aikoihin käytettiin mekaanisia kirjoituskoneita, joissa oli kahdenlaisia merkkejä:

- kirjoituspäätä automaattisesti siirtäviä merkkejä eli tavallisia kirjaimia a, b, c...
- kirjoituspäätä siirtämättömiä merkkejä eli tarkkeita (diakriittisiä merkkejä) kuten treema (¨), akuutti (´), gravis (˘), hattu (^), sedilji (,) jne.

Tarkkeiden käyttö on hyvin kielikohtaista. Joissakin kielissä ne osoittavat sanapainoa (esim. espanja), toisissa samanlaisesti ääntyvien sanojen merkityseroja (ranska), joskus vokaalin pituutta (unkarin ö vs. ő). Samaa äännettä merkitään eri kielissä eri tarkkeilla (suomen ja tšekin š, turkin ş). Tarkkeita voi kirjaimissa olla useita (vietnamin ă, jossa on kaksi tarketta, brevis ja gravis). Joissakin kielissä tarkkeellisia kirjaimia pidetään kantamerkin muunnelmina (saksa), joissakin tarkkeelliset kirjaimet ovat itsenäisiä kirjaimia (suomi). Variaatioita riittää.

Tarkkeiden erilaisista käyttötarpeista seurasi luonnollisesti, että esim. saksalaisessa kirjoituskoneessa oli oma näppäin ä-kirjainta varten. Englantilaisessa kirjoituskoneessa ä-kirjaimen kirjoittaminen vaati, että ensiksi painettiin tarkkeen tuottavaa näppäintä (¨), jolloin tarke syntyi paperille, mutta kirjoituspää jäi siihen kohtaan. Seuraavaksi painettiin kantamerkkiä (a), jolloin syntyi haluttu yhdistelmä (ä) ja kirjoituspää siirtyi oikealle seuraavan kirjaimen kirjoittamista varten. Menetelmä oli hankala, mutta kaikki yhdistelmät olivat ainakin periaatteessa kirjoitettavissa, koska tietoa merkistä ei tarvinnut tallentaa mihinkään.

[osa 2 »](#)

La origina artikolo estas publikigita 2018-06-18 en la retejo **Finna babilejo** kun rubriko [Miten kirjoittaa esperanton erikoiset kirjaimet? \(osa 1\)](#). Ĉi tiu PDF-versio estas kreita 2021-01-10. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo artikolo, [finnalingvaj](#).

